Archeologienota met beperkte samenstelling – buurtvoorziening Gedempte Zuiderdokken

NOTA VAN DE DIENST ARCHEOLOGIE - STAD ANTWERPEN
Daan Celis
16 februari 2017

Inhoud

1 Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek: beschrijvend gedeelte 3
1.1 Inleiding 3
1.2 Administratieve gegevens projectgebied.....3
1.3 Algemene beschrijving en situering van het projectgebied op de topografische kaart.....4
1.5 Doelstellingen en methodiek van het bureauonderzoek.....6
1.6 Lokalisatie en beschrijving van de relevante ingrepen 6
2 Archeologisch bureauonderzoek; assessmentrapport.....7
2.1 Huidige landschappelijke en historische context.....7
2.2 Conclusie 8
3 Bibliografie.....8
4 Overzicht van figuren en bijlagen 9

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

1 Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek: beschrijvend gedeelte

1.1 Inleiding

Deze archeologienota met beperkte samenstelling werd opgemaakt in het kader van de aanvraag tot een stedenbouwkundige vergunning voor de aanleg van een tijdelijk speelterrein, sportvelden en hondenloopzone.

Volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, § 5.4.1, moet een bekrachtigde archeologienota toegevoegd worden bij de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning met ingreep in de bodem in volgende situaties:

1° aanvragen met betrekking tot percelen die gelegen zijn in een voorlopig of definitief beschermde archeologische site;

2° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 300 m^2 of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones;

3° aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1 000 m^2 of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3 000 m^2 of meer bedraagt en waarbij de percelen volledig gelegen zijn buiten archeologische zones, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones.

Het projectgebied is gelegen in de vastgestelde archeologische zone van Antwerpen (Fig. 2), op de voormalige Zuiderdokken en beslaat een oppervlakte van 9 763 m^2. De bodemingeep zal in totaal een oppervlakte van 1 859 m^2 beslaan.

Voor deze ingreep, waarvoor een vergunning dient worden aangevraagd, is het opmaken van een archeologienota verplicht. In deze archeologienota (met beperkte samenstelling) worden de geplande werken besproken en hun invloed op eventuele aanwezige archeologie. De mogelijke invloed op de archeologie kan met één argument weerlegd worden, daarom wordt er een archeologienota met een beperkte samenstelling ingediend.

1.2 Administratieve gegevens projectgebied

Administratieve gegevens project	
Naam onderzoek	Archeologienota met beperkte samenstelling - Buurtvoorzieningen Gedempte Zuiderdokken
Datum onderzoek	15/02/2017
Projectcode Onroerend Erfgoed Vlaanderen	2017 B 192
Erkende archeoloog	Daan Celis OE/ERK/Archeoloog/2015/00089
Auteur	Daan Celis
Relevante termen thesauri	Evaluerend onderzoek, bureauonderzoek, assessment

Administratieve gegevens projectgebied	
Provincie	Antwerpen
Gemeente	Antwerpen

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

Straat	Waalse- en Vlaamsekaai
Lambertcoördinaten ('bounding box')	NO-hoek X: 151 462.191 Y: 211 005.658 ZW-hoek X: 151 325.919 Y: 210 975.178
Kadastrale gegevens	Gemeente Antwerpen, 11de afdeling, sectie L, openbaar domein (*Bijlage 1*)
Oppervlakte	9 763 m²

1.3 Algemene beschrijving en situering van het projectgebied op de topografische kaart

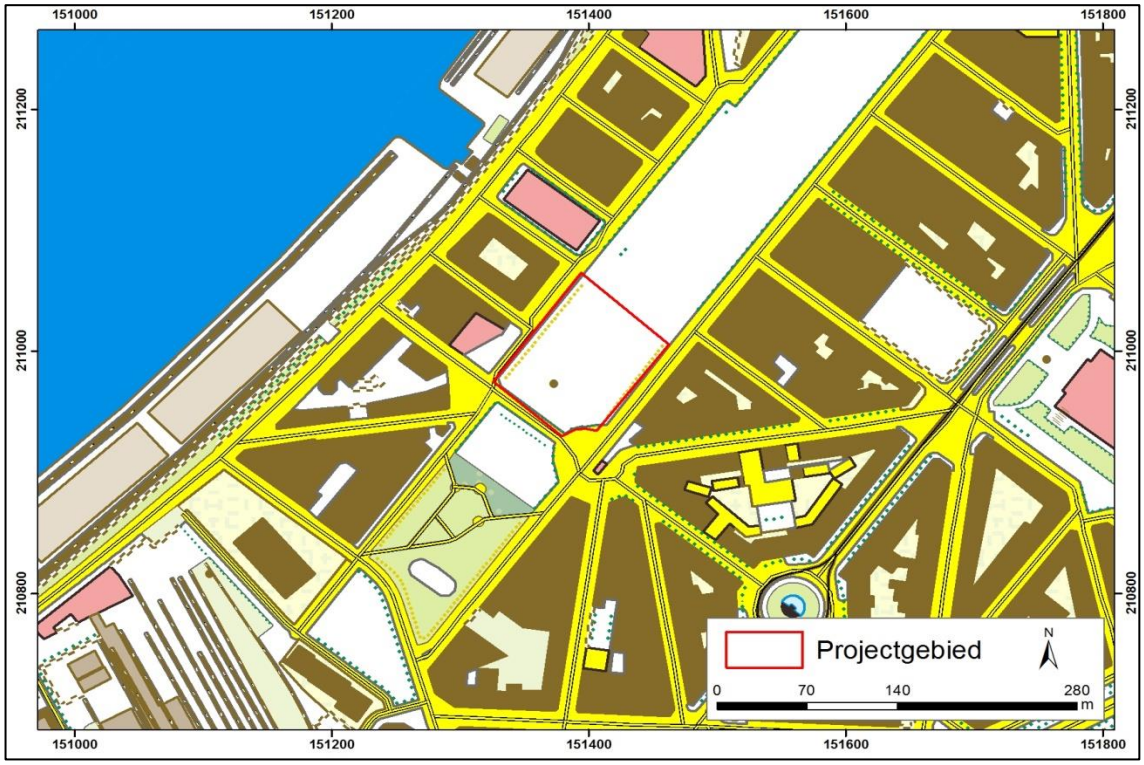

Figuur 1: Topografische kaart met de grenzen van het projectgebied in het rood (aanmaak GIS stad Antwerpen, 15/02/2017).

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

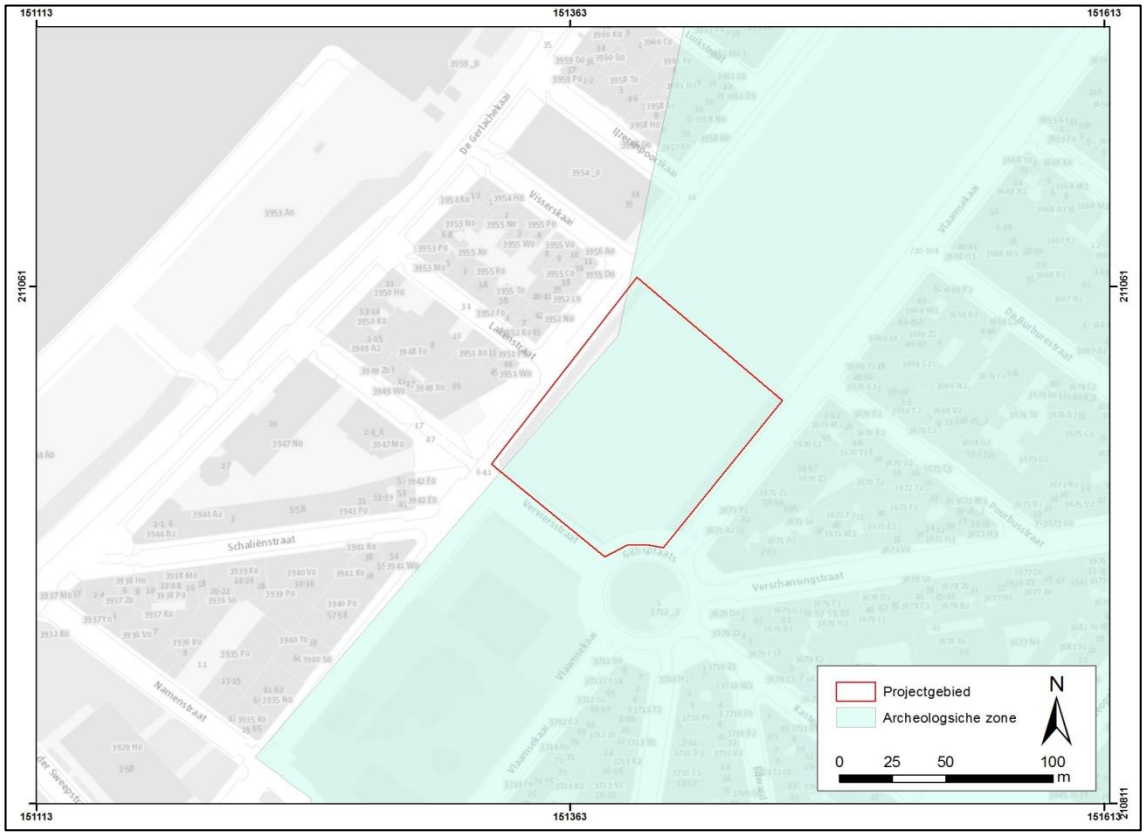

Figuur 2: Kaart uit geoportaal van Onroerend Erfgoed met aanduiding van het projectgebied in rood en de archeologische zone (lichtblauw) (Bron: geo.onroerenderfgoed.be, aanmaak 15/02/2017).

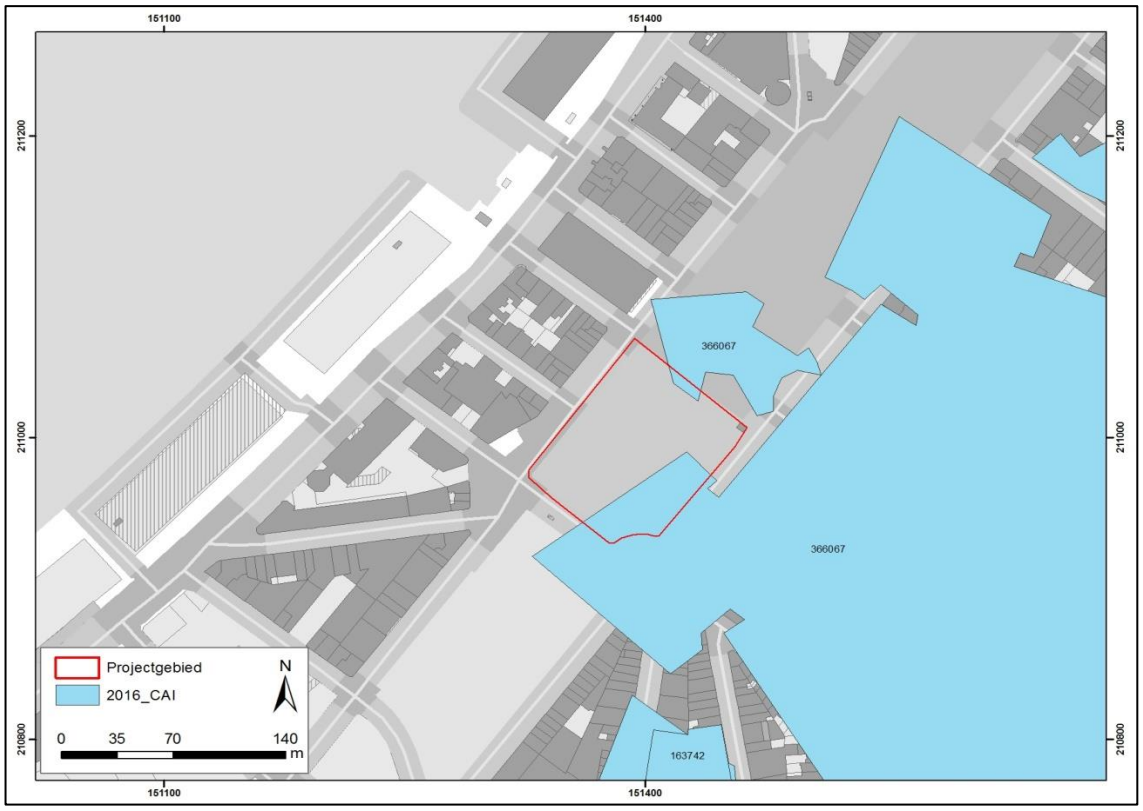

Figuur 3: Kaart uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het projectgebied in rood en de aangetroffen CAI-locaties in het blauw (Bron: geo.onroerenderfgoed.be, aanmaak 15/02/2017).

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

Het projectgebied beslaat een oppervlakte van 9 763 m^2 (112 bij ca. 88 m) en is kadastraal gekend als openbaar domein (*Fig. 1, Bijlage 1*). Het hedendaagse gebruik van het projectgebied is parkingzone. In het noordwesten en het zuidoosten wordt het terrein respectievelijk door de Waalse- en de Vlaamsekaai begrensd. In het zuidwesten door de Vervierstraat. Het gebied grenst aan de rotonde van de Gillisplaats waarop de Waterpoort[1] is gelokaliseerd.

Het gebied is gelokaliseerd in de vastgestelde archeologische zone van Antwerpen (Fig. 2). Het In het projectgebied is tevens CAI 366067 gelegen, een cartografische indicator van de citadel van Antwerpen (*Fig. 3*).

1.5 Doelstellingen en methodiek van het bureauonderzoek

Tijdens het bureauonderzoek worden alle geplande bodemingrepen (zie § 1.6) en hun invloed en impact op het bodemarchief besproken en geanalyseerd.

Door middel van één doorslaggevend argument met betrekking tot de landschappelijke ligging kan bepaald worden dat er hier geen archeologisch vervolgonderzoek of maatregelen noodzakelijk zijn. In dergelijke gevallen dienen de betrokken terreinen niet integraal onderzocht te worden. De landschappelijke ligging, de historiek en het archeologische kader kunnen in deze gevallen achterwege gelaten worden. Het volstaat dit ene argument, dat deze conclusie onderbouwt, uit te werken.[2]

Volgende onderzoeksvraag wordt zo behandeld:

- Wat is de huidige landschappelijke situatie van het projectgebied en hoe is deze aan de hand van de historische situering te verklaren (zie § 2.1)?

Om deze onderzoeksvragen te beantwoorden is o.m. volgende bron gebruikt:

- Voor kaartmateriaal werd het FelixArchief geraadpleegd. De belangrijkste historische kaart is deze van Scheepers uit 1875.

Een volledige opsomming van de gebruikte primaire, secundaire en niet-gepubliceerde bronnen, alsook gebruikte websites wordt weergegeven in § 3 Bibliografie.

1.6 Lokalisatie en beschrijving van de relevante ingrepen

Het projectgebied beslaat een oppervlakte van 9 763 m^2, de totale ingreep beslaat een oppervlakte van 1 859 m^2 (*Bijlage 2*) Deze kan opgedeeld worden in een zone voor werfverkeer (ca. 112 m bij 58 m). Ten zuidoosten van de werfzone wordt een tijdelijke voorziening voor de buurt voorzien bestaande uit een speelzone (24 m bij ca. 19 m, oppervlakte van 464 m^2), een basketbalveld (64 bij 21 m, oppervlakte van 1 395 m^2). Bijkomend wordt een zone van 5 bij 90 m ingericht als hondenloopzone. De speelzone zal 50 cm onder het maaiveld worden ingegraven en gevuld met wit zand. Het veld voor balspelen wordt tot 30 cm onder het maaiveld gefundeerd met een toplaag van 10 cm en een steenslagfundering. Voor de andere zones wordt geen ingreep in de bodem gedaan.

---

[1] Deze oude poort, ook gekend als Koninklijke Poort, stond oorspronkelijk ter hoogte van de Vlasmarkt op de Scheldekaaien en werd in 1624 opgericht door Filips IV. Naar aanleiding van de rechttrekking in 1884 werd hij verplaatst naar de Sint-Jansvliet (waar nu het gebouw van de voetgangerstunnel staat). In 1936 werd hij gedemonteerd en opnieuw opgericht aan de Gillisplaats (Dienst voor werken der stad Antwerpen, Een eeuw openbare werken te Antwerpen (1964), p. 264).

[2] Officiële communicatie Agentschap Onroerend Erfgoed, op 15/12/2016. Deze wijziging treedt in voegen vanaf 1 januari 2017.

STAD ANTWERPEN

Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

2 Archeologisch bureauonderzoek; assessmentrapport

2.1 Huidige landschappelijke en historische context

Figuur 4: Ontwerpplan voor de nieuwe wijk op het zuid (1875) met aanduiding van het projectgebied (rood) (Bron: Plan d'appropriation des terrains de la citadelle du sud, Scheepers, FelixArchief, nr. 12#4199, GIS stad Antwerpen, aanmaak 15/02/2017).

Het gehele projectgebied ligt binnen de opvulling van de Gemdepte Zuiderdokken of in de aanlegsleuf van deze dokken. De oostelijke rand ligt er gedeeltelijk buiten. Deze dokken zijn aangelegd in 1875 na de afbraak van het Zuidkasteel (of de citadel). De dokken kregen een totale lengte van 779 m, met in het noorden het Kooldok (246 m lang en 50 m breed; 1,23 ha), in het midden het Zuidschippersdok (267 m lang en 65 m breed; 1,74 ha) en in het noorden het Steendok (226 m breed en 50 m lang; 1,13 ha) (*Fig. 4*). De namen van de dokken verwijzen naar de grondstoffen die er gelost werden en die van daaruit naar de omliggende pakhuizen gebracht werden. De straten aan het oosten en het westen van de dokken worden Vlaamse- en Waalsekaai genoemd, naar de twee landsdelen van België. Vele andere omliggende straten worden naar Belgische steden vernoemd ter vertegenwoordiging van de rijkdom en uitstraling van de Belgische staat.[3] Door het groeien van de haven van Antwerpen in noordelijke richting, bleken de dokken hun nut verloren. Ze werden in 1967 buiten gebruik gesteld en twee jaar later gedempt.

[3] Van Severen en Van Borne (2015), p. 13.

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

In 2016 werden sonderingen uitgevoerd in opdracht van de stad Antwerpen waarbij werd vastgesteld dat de dokmuur zich op ca. 80 cm onder het maaiveld bevond.[4] Oudere restanten van de citadel worden binnen de dokmuren op deze beperkte diepte niet verwacht.

2.2 Conclusie

Voor de vergunningaanvraag van geplande werken in het onderzoeksgebied is, conform de geldende regelgeving, een archeologienota opgesteld. Na analyse van de geplande bodemingrepen werd een archeologienota met beperkte samenstelling opgemaakt, waarin door middel van één doorslaggevend argument aangetoond wordt dat geen verder onderzoek nodig is. De bodemingrepen zijn immers van die aard dat ze de potentieel aanwezige archeologische waarden niet bedreigen.

In het projectgebied werd in 1875 de Zuiderdokken aangelegd, in 1969 werden deze gedempt. De muren van deze dokken zijn pas ca. 80 cm onder het maaiveld aanwezig. De ingrepen gaan van 30 tot 50 cm onder het maaiveld. Bijgevolg worden de ingrepen of in dokvulling of in opgehoogde grond aangelegd. De aanleg van de geplande ingrepen verstoord zo geen enkele archeologische waarde. Er is geen Plan van Maatregelen opgesteld.

3 Bibliografie

Primaire bronnen

FelixArchief (http://zoeken.felixarchief.be/zHome/Home.aspx) – plattegrond:

- *Plan d'appropriation des terrains de la citadelle du sud, Scheepers, FelixArchief, nr. 12#4199*

Secundaire bronnen

Van Severen E. en Van Borne S. (2015) De cultuurhistorische studie van de Gedempte Zuiderdokken te Antwerpen, Antwerpen.

Celis D. (2016) Archeologienota – Gedempte Zuiderdokken (Vlaamse- en Waalsekaai), Parking Kool- en Steendok.

Niet-gepubliceerde bronnen

GIS ArcMap 10.2.1 (2016), stad Antwerpen.

Websites

Agentschap Informatie Vlaanderen 2016. Geopunt Vlaanderen. Opgehaald van http://www.geopunt.be/ op 29/11/2016.

Centrale Archeologische Inventaris. Opgehaald van http://cai.onroerenderfgoed.be/ op 15/02/2017.

Felixarchief http://zoeken.felixarchief.be/zHome/Home.aspx

Geoportaal Onroerend Erfgoed. Opgehaald van https://geo.onroerenderfgoed.be/ op 29/11/2016.

[4] Celis 2016, p. 26.

STAD ANTWERPEN

Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

4 Overzicht van figuren en bijlagen

Figurenlijst

Figuur 1: Topografische kaart met de grenzen van het projectgebied in het rood (aanmaak GIS stad Antwerpen, 15/02/2017). 4
Figuur 2: Kaart uit geoportaal van Onroerend Erfgoed met aanduiding van het projectgebied in rood en de archeologische zone (lichtblauw) (Bron: www.geoportaal.be, *aanmaak 15/02/2017).* 5
Figuur 3: Kaart uit de Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het projectgebied in rood en de aangetroffen CAI-locaties in het blauw (Bron: geo.onroerenderfgoed.be, aanmaak 15/02/2017). 5
Figuur 4: Ontwerpplan voor de nieuwe wijk op het zuid (1875) met aanduiding van het projectgebied (rood) (Bron: Plan d'appropriation des terrains de la citadelle du sud, Scheepers, FelixArchief, nr. 12#4199, GIS stad Antwerpen, aanmaak 15/02/2017). 7

Bijlagen

Bijlage 1: Situering projectgebied op kadasterplan
Bijlage 2: Ontworpen plannen van de toekomstige toestand
Bijlage 3: Privacy-fiche

STAD ANTWERPEN
Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen
archeologie@stad.antwerpen.be – 03 338 22 70

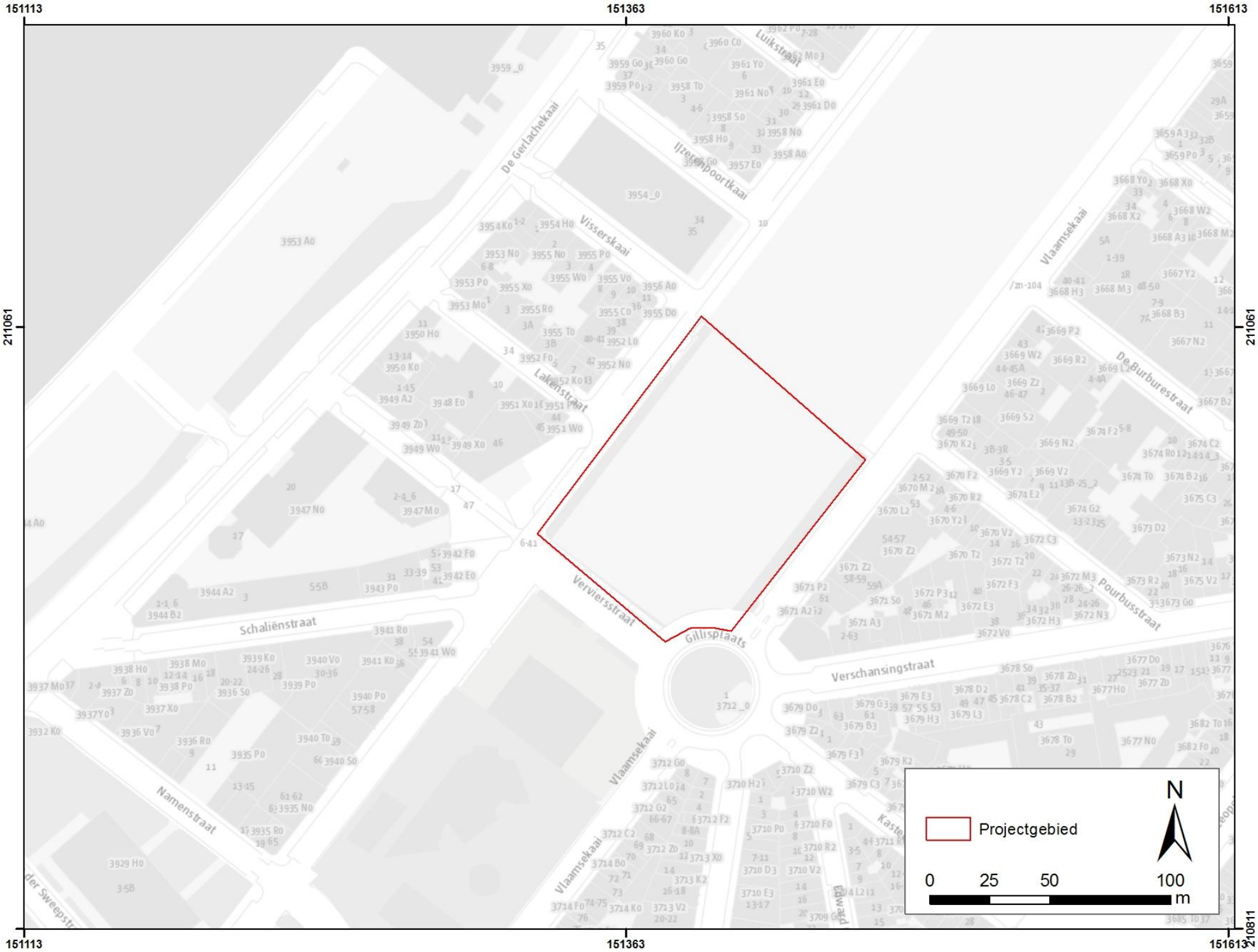
151113
151363
151613
211061
210811
De Gerlachekaai
Visserskaai
IJzeren Poortkaai
Luikstraat
Lakenstraat
Vervierstraat
Gillisplaats
Schaliënstraat
Namenstraat
Vlaamsekaai
De Burburestraat
Pourbusstraat
Verschansingstraat
Projectgebied
N
0
25
50
100
m

Bestaande toestand

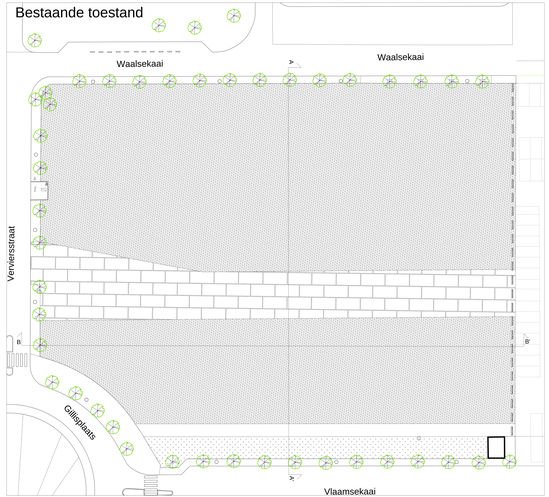

Nieuwe toestand

VERKLARING :

- steenslagverharding
- weg in betonplaten
- asfaltverharding
- groenzone / grasveld
- Speelzand
- werfafsluiting
- staalmatafsluiting hondenlooozone
- trottoirband type IB
  10cm boven het maaiveld geplaatst
- trottoirband type ID4
- nieuwe goot
- nieuwe straatkolk

1	herbruik fietsbeugels
2	herbruik speelhuisje
3	herbruik stapstammen
4	herbruik liggende boomstam
5	speelaanleiding liggende boom
6	herbruik dubbele bank op stelconplaat
7	nieuw veerfiguur
8	herbruik dukstrek
9	herbruik grote mikkado-toren
10	herbruik afvalbak
11	nieuwe peuterschommel
12	nieuw zandspeeltuig met aanbouwglijbaan
13	herbruik vogelnestschommel (Vlieuwe kettingen in eigen beheer te vervangen)
14	nieuwe zeshoekschommel idem zoals bestaande
15	nieuwe ballenvanger (straatmeubilair) hoogte 2 en 4 meter (zie profiel B-B')
16	herbruik zitbank
17	nieuwe staalmatafsluiting incl. 2 toegangen
18	basketbalveld met bestaande doelen
19	voetbalveld met nieuwe doelen
20	Bestaande boom te behouden

Snede A-A' - bestaande toestand

Schaal: 1/100

Snede A-A' - nieuwe toestand

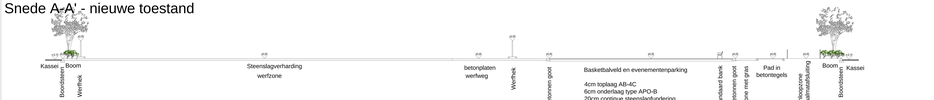

Schaal: 1/100

Snede B-B' - bestaande toestand

Schaal: 1/100

Snede B-B' - nieuwe toestand

Schaal: 1/100

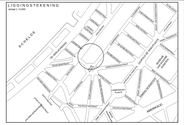

Bouwaanvraag

STAD ANTWERPEN District Ekeren	Stadsontwikkeling
	Openbaar domein
	Vlaamse kaai Waterpoortpark
	Tijdelijke locatie speeltoestellen, sportvelden en hondenloopzone Grondplan: bestaande en nieuwe toestand Profielen: bestaande en nieuwe toestand

Dossiernummer	Schepen mobiliteit
SWOU1485	Koen Kennis
Plannummer	Bestuurder
2/2	Patricia De Sonar
Schaal	Projectleider
1/200 1/100	Ontwerper
Wijziging 1 13/02/2017	Nele Ivens
	Fiona Vandeven
	Diensthoofd ontwerp
	Leidend ambtenaar
Opmaak bouwvergunning	Johan Pieraerts
	Hakim Chadli

Verantwoordelijke uitgever: Patricia De Sonar, Stadhuis Antwerpen, Grote Markt 1, 2000 Antwerpen